

Sulten på rettferdighet

Magasinet for retten til mat

2008

India: FIAN avgjørende for økt minstelønn - side 6

Ghana: "Et liv med gruver er et helvete" - side 13

Fighting discrimination in India

INNHOOLD

Det går ikke fort, men det nytter!	3
Sult og biobrenselprofitt	4
Brasil: Agrobusiness truer urfolks rettigheter	5
Økt minstelønn til indiske mursteinsarbeidere takket være FIAN	6
FIAN anbefaler dokumentarfilm	7
FIAN protesterer mot kaffeprodusenten Neumann	8
Brevaksjon	9
Et liv med gruver er et helvete	13
Brødkrisen i Egypt	16
Triste nyheter fra Filippinene og Honduras	17
Tre doktorgrader om retten til mat er i havn under 'The International Project on the Right to Food in Development'	18

Utgitt med støtte fra NORAD

Redaksjon: Ida-Eline Engh, Kristin Kjæret, og Klaus Stafto

Layout: Klaus Stafto og Kristin Kjæret

Forsidefoto: Astrid Solgaard

Trykkeri: Arkan

ISSN: 0809-7542

FIAN Norge

Storgata 11

0155 Oslo

+47 23 01 03 15

www.fian.no / post@fian.no

FIAN (FoodFirst Information and Action Network) er en uavhengig, internasjonal menneskerettighetsorganisasjon som forsvarer retten til fullgod mat.

Foto til venstre: Pramila Kumari underviser ved universitetet i Vijaywada i India og er frivillig i FIAN.

DET GÅR IKKE FORT, MEN DET NYTTER!

Matvarekrisen har vært det store fokuset i år. Dette er en problemstilling som på ingen måte er ny for FIAN. Vårt mål er å integrere retten til mat inn i en større sammenheng, der manglende matvaresikkerhet må sees på som et brudd på grunnleggende menneskerettigheter. Enda viktigere blir dette i lys av den økonomiske krisen som kommer i tillegg til den pågående "matvarekrisen". Det er alltid de svakeste som rammes hardest når økonomien svekkes. Når vi her i vesten må kutte ned på feriereiser og begrense vår luksus, kjemper de fattige for å beholde sin ene bolle med ris om dagen, dersom de er så heldige.

Sult handler som alltid om hvem som har økonomisk og fysisk tilgang til mat. Det finnes nok mat i verden, men ikke alle er invitert til matbordet. Som en del av diskursen rundt matvarekrisen har biobrennstoff vært en avgjørende faktor for den nyoppdagede matvarekrisen. Når jordbruksbasert biobrennstoff er tredoblet på syv år har dette konsekvenser for retten til mat. Likevel er det viktig å beholde fokuset på hvordan marginaliserte bønder, urfolk og jordløse, spesielt kvinner, må bli hørt. De trenger politiske løsninger for å sikre sine rettigheter. Når retten til mat begrenses av stater, internasjonale institusjoner og økonomiske hensyn må vi bruke de verktøy vi har tilgjengelig. I denne sammenheng er det viktig å vise til at ikke-statlige organisasjoner og andre som arbeider for å begrense sult faktisk kan bruke FNs menneskerettighetskomiteer til å overvåke staters forpliktelser i forhold til menneskerettighetskonvensjonene.

FIAN Norge er i år nevnt i statsbudsjettet som en organisasjon som får til mye med få midler. Vi har i samarbeid med FIAN Uttar Pradesh vært med på å sikre et varmt måltid om dagen til 18 millioner barn i Uttar Pradesh i India. Vi har også vært med på å øke minstelønnen til 1,5 millioner mursteinsarbeidere i Uttar Pradesh. I tillegg inviteres vi med til å kommentere ulike statlige strategier som har relevans for retten til mat.

Fremover ønsker vi å fokusere mer på ernæring. Retten til mat gjelder også retten til næringsrik mat, da særlig for mødre og barn. Vi har stor tro på at FIAN har en viktig jobb å gjøre for å opplyse om konsekvenser av manglende og/eller feil ernæring.

I FN legges det merke til det arbeidet FIAN International gjør. På globalt nivå er FIAN en sterk stemme og det er verdifullt å være del av et stort nettverk som alle arbeider mot samme mål. Det er langt igjen før målene er nådd, men på veien er vi i godt selskap.

Elisabeth Ng Langdal
Leder FIAN Norge

SULT OG BIOBRENSSELPROFIT

Tekst: Ida-Eline Engh og Kristin Kjæret

Den 16. oktober var Verdens matdag. Datoen markerer grunnleggelsen av FNs organisasjon for mat og landbruk (FAO) i 1954. Årets tema er klimaendring og biobrensel og deres konsekvenser for matsituasjonen i verden.

Produksjon av biobrensel basert på jordbruksprodukter ble mer enn tredoblet mellom år 2000 og 2007. Dette utgjør nå omtrent to prosent av det brenselet som brukes til transport verden over, men andelen forventes å stige dramatisk de kommende årene.

Forskere på Universitetet for miljø- og biovitenskap er kommet fram til at markedet for bioenergi i Norge kan dobles innen 2015 hvis kraftprisene fortsetter på høyt nivå. I Soria Moria-erklæringen står det at regjeringen vil igangsette et program for bruk av biodrivstoff i tråd med EUs direktiv, som innebærer en veiledende målsetting på om lag sju prosent biodrivstoff fra 2010. Hvem tjener og hvem taper på en slik satsing?

Nylig var Brasils president på statsbesøk i Norge for å diskutere en mulig bioetanolsatsning i Afrika. Brasil anses som et foregangsland med hensyn til biobrensel. Landet er verdens største sukkereksportør og var det første landet i verden som iverksatte et storslått program for produksjon og bruk av brensel fra jordbruksprodukter, nemlig etanol utvinnet av sukkerrør. Man antar at landets årlige etanolproduksjon vil mer enn dobles fram til 2016, fra dagens om lag 21 milliarder til 44 milliarder liter. Bør dette applauderes?

Mange hevder at den økende etterspørselen etter biobrensel og dermed økende priser på jordbruksprodukter innebærer nye muligheter for utviklingsland. Det hevdes videre at jordbruk kan bli en drivkraft i fattigdomsreduksjon og avskaffelse av sult fordi produksjon av biobrensel skaper inntekter og arbeidsplasser, spesielt hvis fattige småbønder får hjelp til å øke sin produksjon og utvide sine markeder. Dette krever investeringer i blant annet infrastruktur, institusjoner, forskning og markedsinformasjon.

Mye tyder imidlertid på at de negative konsekvensene langt på vei oppveier de positive. Høye priser på jordbruksvarer viser seg å ha store negative virkninger for utviklingsland som er avhengige av matimport for å imøtekomme sine matbehov. I følge FAO er fattige deler av bybefolkningen samt landsbybeboere som er avhengige av å kjøpe mat, spesielt utsatt. En stor del av

verdens fattige bruker mer enn halvparten av sin inntekt på mat.

En rapport som ble lagt fram av OECD og FAO i fjor hevder at økt etterspørsel på biobrensel forårsaker gjennomgripende forandringer for jordbruksmarkeder. Det siste året har prisen på hvete gått opp 130 prosent. Bare de tre første månedene i 2008 ble prisen på ris i Asia doblet. Matkrisen skaper opprør over hele verden, fra Haiti, Mexico og Kamerun til Filippinene, Indonesia og Bangladesh. De fleste av opprørene finner sted i utviklingsland der arbeidere og bønder får mindre og mindre mulighet til å betale for de dyre matvarene.

Paradoksalt nok skjer dette i en verden med nok mat. I fjor ble det produsert 2,3 milliarder tonn korn. Dette var ny rekord med 4 prosent økning fra året før. Verdens befolkning er dobbelt så stor som den var i 1961, men verdens kornproduksjon er tredoblet. Problemet er at maten ikke når fram til de som trenger den. Og mindre enn halvparten av det kornet som produseres spises av mennesker. Det meste går til dyrefor og i økende grad til biobrensel.

Ironisk nok, mens verden fortviles over den såkalte matmangelen, øker de store jordbruks- og kornsel-skapene sin fortjeneste. Selskapene Cargill og Archer Daniels Midland økte sin handelsfortjeneste med henholdsvis 86 og 67 prosent i årets første kvartal. Charoen Pokphand Foods i Thailand, som står for en stor del av kornproduksjonen i Asia, forventes å ha en inntektsvekst på 237 prosent i år, i følge den ikke-statlige organisasjonen GRAIN. Milliarder av dollar er blitt pumpet inn i de store korn- og jordbruksprodusentene for å unngå fall på aksjemarkedet. Man antar at investeringsfond nå kontrollerer nærmere 60 prosent av det kornet som selges og kjøpes på verdensmarkedet.

Menneskerettighetsorganisasjonen FIAN, i samarbeid med andre ikke-statlige organisasjoner, gjorde i april i år en undersøkelse der de dokumenterer konsekvenser av Brasils biobrenselpolitikk. Undersøkelsen påviser uverdige levekår og arbeidsforhold for sukkerarbeidere som utsettes for helseskadelige plantevernmidler, ekstremt lave lønninger og mangel på beskyttelse mot farlige maskiner. Det ble påvist alvorlige skader og dødsfall som følge av ulykker og utmattelse. Ensidig produksjon og intensiv bruk av gjødsel og insektmidler i biobrenselindustrien fører også til redusert biologisk mangfold og forurensning av jord, elver og grunnvann. En fersk FAO-rapport konkluderer med at flytende bio-

Verdens befolkning er dobbelt så stor som den var i 1961, men verdens kornproduksjon er tredoblet.

brensel verken bidrar til å redusere drivhuseffekt eller forebygging utarming av verdens energiresurser.

FIANs undersøkelse fra Brasil påpeker sterk og til dels aggressiv økning i avlinger for biobrensel. Dette skaper press på jord og vann og truer lokalbefolknings kontroll over sine naturressurser. Økende interesse for jord til produksjon av biobrensel truer med å gjøre det vanskeligere å gjennomføre jordreform-programmer, som kan være et redskap for å styrke jordløse og andre marginaliserte gruppers tilgang på jord i tråd med nasjonalt og internasjonalt lovverk om retten til mat. Tvangsflyttinger og manglende tilgang på jord og produktive ressurser utgjør alvorlige brudd på retten til mat over hele verden.

I følge ferske tall fra FAO er det 923 millioner underernærte mennesker i verden. Drivhuseffekt og biobrensel truer med å gjøre antall sultende enda høyere. Dette kan bare unngås om forbruket i de rike landene reduseres og vi finner alternative former for brensel som ikke konkurrerer med matforsyning og som ikke

ytterligere truer fattiges tilgang på den maten som faktisk produseres.

En storstilt satsing på biobrensel basert på dagens teknologi vil gi minimale klimagevinster. Noen store selskaper og statskasser vil tjene stort på det, mens det vil gjøre livet vanskeligere for millioner av mennesker verden over.

*Foto: Suki Ozaka
Sukkerrør i kø til etanolfabrikken i Brasil.*

BRASIL: AGROBUSINESS TRUER URFOLKS RETTIGHETER

Begravelser av barn er hjerteskjærende, ikke minst hvis barna har mistet livet på grunn av underernæring. Flere titalls familier i Dourados

har opplevd dette de siste årene. Dourados er et svært overbefolket urfolksreservat i den brasilianske staten Mato Grosso do Sul. Grunnen til overbefolkningen er at soyadyrkende bønder og agrobusiness-selskaper tar over mer og mer land som opprinnelig tilhørte utbefolkningen. Familier som har mistet jorda si flytter derfor til reservatet som allerede for lenge siden ble fullt. 11.000 av de 32.000 medlemmene av Kaiowá-stammen som oppholder seg i delstaten, forsøker å overleve i Dourados. Mer enn 600 Kaiowá-barn lider av underernæring i Dourados og andre steder i delstaten.

Kaiowá-folket lever av jordbruk, jakt og samling. Mangel på tilgang på jord fører derfor til sult og underernæring. Hvis bare Kaiowá-folket har mulighet til å dyrke noe, går underernæringen ned. De siste årene ville tallet på underernærte vært atskillig høyere om ikke staten hadde bidratt med mat til befolkningen. Mato Grosso do Sul avsluttet imidlertid dette statlige matut-

delingsprogrammet tidlig i 2007. Etter en sterk økning i sultrelaterte dødsfall gikk de føderale styresmaktene inn for å bidra med mat direkte. Kaiowá-folket trenger imidlertid mer enn matbidrag: De må få jorda si tilbake så raskt som mulig. Depresjon, alkoholisme og spenninger innbyggerne imellom blir mer og mer vanlig. FIAN arbeider for å overbevise sterke lokale jordherre, selskaper og politikere om at det er nødvendig å gi jorda tilbake til Kaiowá-folket slik at barna deres skal få en framtid.

FIAN Norge oppsøkte den brasilianske ambassaden i Oslo på Verdens Matdag den 16. oktober for å uttrykke vår bekymring for Kaiowá-stammens situasjon. Du kan også bidra – gå inn på www.face-it-act-now.org og signer et felles europeisk opprop. Her finner du også mer informasjon om saken i bilder og tekst.

ØKT MINSTELØNN TIL INDISKE MURSTEINSARBEIDERE TAKKET VÆRE FIAN

*Tekst: FIAN Uttar Pradesh,
Oversatt av Ida-Eline Engh*

Dårlige lønssystemer og underbetalt arbeid utgjør et stort problem verden over, blant annet i India. FIAN Uttar Pradesh, i samarbeid med en gruppe mursteinsarbeidere, begynte en kampanje i 2005 for å øke fokuset på arbeidernes lave lønninger. De involverte lokalsamfunnet, politikere og parlamentsmedlemmer, frivillige organisasjoner og offentlig lokaladministrasjon.

Til tross for store utfordringer, har kampanjen endelig gitt resultater! Minstelønnen for dagarbeidere er økt fra 58 til 100 indiske rubier for en dags arbeid (ca 7 og 12 kroner). Dette er nylig vedtatt av styresmaktene i Uttar Pradesh og vil få store konsekvenser for tidligere underbetalte mursteinsarbeidere og arbeidere i ikke-organiserte sektorer på landsbygda. Man antar at 1,5 millioner arbeidere i Uttar Pradesh vil dra nytte av den nye lønnslov-givningen. Lokale aktører har til dels vært svært manipulerende og lite samarbeidsvillige. Umiddelbart etter at lovgivningen trådte i kraft, begynte derfor FIAN å jobbe med å sikre at det økte lønnsnivået faktisk kommer arbeiderne til gode.

FIAN Norge har bidratt med å sette saken på den indiske dagsorden under et stormøte i Lucknow i 2005. Økonomisk støtte fra Norad har gjort kampanjen og dermed også den nye lovgivningen mulig. Økningen i minstelønnen til dagarbeidere i Uttar Pradesh er unik og svært viktig i indisk sammenheng siden murstein-

sproduksjon er en av de viktigste næringsveiene på landsbygda i India. Man antar at 140 milliarder murstein produseres årlig på over 100.000 produksjonssteder i landet. Bare i Uttar Pradesh antas det å være 13.000 produksjonssteder.

FIAN er likevel oppmerksom på utfordringene som ligger i implementeringen av den nye lovgivningen på grasrotnivå. FIAN fortsetter derfor arbeidet med bevisstgjøring om arbeidsforhold, helse- og sosialsystemer og forhold som angår lønssystemet. FIAN Uttar Pradesh oppfordrer også andre organisasjoner til å fortsette arbeidet med å styrke arbeideres rettigheter og bevegelser både i Uttar Pradesh, Uttarakhand og andre steder.

Foto: Silje Hernes

FIAN ANBEFALER DOKUMENTARFILM

Tekst: John Bruskeland Falwell, FIAN Filmklubb

Marie-Monique Robin: *The World According to Monsanto*, 2008

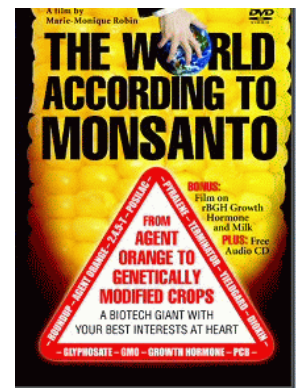
Originaltittel "Le Monde selon Monsanto"

Spilletid 1:28

Dette er en fransk dokumentar skrevet og regissert av Marie-Monique Robin. Den handler om firmaet Monsanto som i dag produserer 90% av det genmodifiserte såkornet *Roundup Ready Soy Beans* på det amerikanske kontinentet.

FIAN Filmklubb har tidligere anbefalt filmer som *The Corporation* og *The Future of Food*. Monsanto er et firma som kritiseres i begge disse dokumentarene først og fremst for måten de driver sin virksomhet. I filmen *The World According to Monsanto* har Marie-Monique Robin tatt utgangspunkt i Monsanto's historie for å svekke firmaets tillitt. Etter at hun i over 20 år hadde hørt om firmaet, ønsket hun å finne ut mer om det. Hennes utstrakte bruk av google-søk på internett gir dokumentaren en interessant vinkling. Hun nøster videre ved å intervjuer nøkkelpersoner som både arbeider for og imot Monsanto. Det er et meget lite flatterende bilde som tegnes av Monsanto. I tillegg til at Monsanto driver en

rå og hensynsløs, men likevel lovlig, virksomhet, avdekker hun skandaler, korrupsjoner og andre regelrette lovbrudd begått av firmaet. Det er verdt å merke seg at Monsanto med viten og viljen forgiftet store befolkningsgrupper i en by i USA. Utslipp fra deres produksjon av PCB ble ført rett ut i en lokal elv uten at lokalbefolkningen ble varslet.

Marie-Monique Robin har laget en sterk og ødeleggende dokumentar for Monsanto. Filmen kan kjøpes herfra:

<http://www.arteboutique.com/HomeEn.action?lang=en>

Filmen skal vises som en del av programmet på filmfestivalen *Human Rights Human Wrongs*, se www.humanfilm.no/films.html. På deres programside spør de om hvorfor Statens Pensjonsfond Utland (oljefondet) fremdeles har 6 millioner kroner investert i Monsanto.

Filmen anbefales på det varmeste.

HUMAN RIGHTS HUMAN WRONGS FILM FESTIVAL

3rd - 7th December 2008 | Parkteatret | Oslo

At last - a human rights film festival in Oslo.
And what's more anyone can join in anywhere in Norway.

Festival in Oslo

Main hub - Parkteatret. Five days of the best and most thought-provoking films about human rights and human wrongs. Films that are ironic, emotional, amazing, inspiring.

Multiple mini festivals

Anyone can join in - we will send out films relating to the main festival theme together with a guide on how to organise a screening and get a discussion going in your local school, home cinema or any suitable venue.

Themes

'Business and Human Rights' - the main theme for 2008.
'Freedom of expression and the media', 'Discrimination and diversity', and 'The power of the individual'.
Under these topics there will be discussions on business in Africa, China and the Caspian Sea, Burma, Tibet, activists and dictators and much much more.

Follow on humanfilm.no

FIAN PROTESTERER MOT KAFFEPRODUSENTEN NEUMANN

Hamburg, Tyskland 8. mai 2008: Med en symbolsk tvangsflytting minnet FIAN kaffeprodusenten Neumann om skjebnen til de over 2000 uganderne som i august 2001 ble tvangsflyttet fra jorda si for å gi plass til selskapets kaffeplantasjer. Hittil har ingen av dem mottatt noen form for kompensasjon for sin tapte eiendom. Neumann har nektet å gå i dialog med de tvangsflyttede og de ugandiske myndighetene. Neumann nyter fordelene av tvangsflyttingene og har så langt valgt å nekte å se, lytte og snakke.

Den symbolske tvangsflyttingen foran Neumanns hovedkontor i Hamburg ble – i motsetning til den faktiske tvangsflyttingen – iaktatt av lokal og nasjonal presse. Denne gangen var det vanskeligere for Neumann ikke å se og høre hva som skjedde med de tvangsflyttede. FIAN håper dette fører til at Neumann inngår en dialog med de tvangsflyttede og myndighetene med ønske om å gjøre noe for de som har mistet alt.

Mubende, Uganda 18. august 2001: Ugandiske myndigheter setter inn hæren i en liten landsby i Mubend-distriktet for å jevne husene med jorden. Peter Kayiira er en av ca 2000 mennesker som brått stod uten hjem og jord. Avlingen var i tillegg konfiskert av myndighetene. Landområdets nye eier er Kaweri Coffee Plantation Ltd, som eies av et av verdens største kaffehus, Neumann. Neumann har hovedsetet i Tyskland. I juni 2002 innvilget Den afrikanske utviklingsbanken 2,5 millioner amerikanske dollar til opprettelsen av Kaweri Coffee plantasjen.

Peter Kayiira har vært de tvangsflyttedes talsmann. Prisen har vært høy. I 2005 ble han fengslet for korrupsjonsanklager. Han skulle angivelig ha misbrukt statlige midler i sin stilling som skoledirektør. Et halvt år senere frikjente domstolen Kayiira på alle punkter. Domstolen har imidlertid ennå ikke behandlet situasjonen til de tvangsflyttede.

Positivt etterspill: Etter den symbolske tvangsflyttingen var Hans-Georg Müller, kommunikasjonsansvarlig for Neumann, villig til å møte FIAN-delegater og en rekke journalister. Han lovet å diskutere FIANS ankepunkter med ledelsen. Han ville imidlertid ikke svare på spørsmål fra den tilstedeværende pressen. Med pressen som vitne mottok Müller to brev fra de tvangsflyttede samt en kaffesekk med mer enn 2500 underskrifter og postkort der europeiske innbyggere og minst 400 av de tvangsflyttede selv uttrykker sin mangel på forståelse for selskapets oppførsel. Neumann kan ikke lenger ignorere den kritiske situasjonen som de tvangsflyttede befinner seg i. De er nå nødt til å gjøre noe.

Direktøren for Ugandas investeringsmyndigheter, Dr. Maggie Kigozi, spurte i midten av juni Action Aid Uganda hvilken erstatning de tvangsflyttede krevde. Neumann Kaffee Gruppe har truet med å forlate kaffeplantasjonen hvis kompensasjon til de tvangsflyttede ikke organiseres. De tvangsflyttede viser til sine juridiske krav. Dette er en positiv utvikling som delvis kan ses på som et resultat av det store presset fra FIAN i mai. Vi håper nå at Neumann tar sitt ansvar alvorlig.

Denne saken er en av flere saker som fremmes av den europeiske FIAN kampanjen www.Face-It-Act-Now.org. Vi oppfordrer alle til å gå inn på denne nettsiden og signere kampanjens opprop både med navn og foto. Du kan også lese mer om kampanjen på baksiden av dette magasinet.

Foto: Bastiaan Colombaroli (tv) og en av de tvangsflyttede (th)

BREVAKSJON

Riv ut!

FIAN Norge
Storgata 11
0155 Oslo

23 01 03 15

post@fian.no
www.fian.no

9365.09.14994

India: Til tross for at Tata trekker seg ut er retten til mat ennå truet i Singur i Hooghly-distriktet i Indias Vest-Bengal

Mer enn 15.000 småbønder lider ennå av tapet av fruktbar jordbruksland som ble tatt av vestbengalske myndigheter og overført til det indiske multinasjonale selskapet Tata Corporation til en subsidiert pris slik at selskapet skulle etablere en bilfabrikk der. Som en følge av protester fra sosiale bevegelser og det sivile samfunn, deriblant FIAN, samt politiske opposisjonspartier i Vest-Bengal, bestemte Tata Motors å trekke seg ut av Singur den 3. oktober 2008. Den største utfordringen som møter bondebevegelsene i Singur, gjenstår imidlertid: Hvordan skal de sikre at Singurs jord igjen blir jordbruksland for lokalsamfunnet som nå lider av sult og feilernæring?

En internasjonal brevkampanje om situasjonen i Singur er nødvendig for å sikre økonomisk, sosial og kulturell gjenoppreising av alle de som har mistet sitt levebrød som en følge av menneskerettighetsbruddene som nevnes ovenfor. Vi ber deg derfor om å skrive høflige brev til ministeren i Vest-Bengal med kopier til presidenten og statsministeren i India og til Tata og FIAT-selskapene slik at de marginaliserte innbyggerne i Singur skal få sin jord og sitt levebrød tilbake.

Den 26. september 2008 samlet innbyggerne i Singur seg for å danne en lang menneskekjede rundt bilfabrikken Tata Motors, til minne om ofrene for de første sammenstøtene mellom aktivister og politistyrker den 25. september 2006, under en fredelig demonstrasjon mot tvangsovertakelse og brutale tvangsflytninger på grunn av industriutvikling i staten Vest-Bengal. Siden begynnelsen av konflikten er ingen av de 400 hektarene av det en gang så fruktbare flerbruksjordbrukslandet som ble brukt for etableringen av Tata Motors / FIAT bilfabrikk, blitt gjenopprettet. Dessuten er kravene om forhandlinger mellom representanter for bondeorganisasjonene og myndighetene med hensyn til gjenopprettelsestiltak, ennå ikke blitt møtt.

For at denne fruktbare jorda skulle gjøres om til industriområde henviste myndighetene til landets "Land Acquisition Act", som ble vedtatt under britisk styre i 1894. Loven tillater myndighetene å ta jord uten tillatelse fra eieren, hvis hensikten med overtakelsen kan sies å være "til samfunnets beste". Myndighetene brukte altså en lov som trådte i kraft under kolonitiden da kolonimakten stadig tok jord fra lokalbefolkningen og da forståelsen av "samfunnets beste" var svært subjektiv. I dette tilfellet ble det tolket som interessene til et privat selskap. Dette viser en total neglisjering av menneskerettigheter. Man ser også tilfeller av forurensing og jordspekulasjon som en følge av dette.

Lokale kilder hevder at prisene på jord allerede er blitt 15-doblet de siste to årene i områdene rundt bilfabrikken. Dette kan bety slutten for jordbruksland i det som er Vest-Bengals mest fruktbare områder, samt slutten for levebrødet til småbønder i Singur.

Kampen til bondebevegelsene i Singur for å få tilbake jord og levebrød er pågått i over to og et halvt år, og den er ennå ikke over. Ratan Tata, formann i Tata Gruppen, forsøkte i slutten av oktober 2008 å overholde fristen for å trekke ut "the people's car Nano of Singur". Sinnet til bøndene kokte og konflikten nådde sitt høydepunkt i august og begynnelsen av september 2008. Dette bidro sterkt til full produksjonsstans på bilfabrikken.

Nå har situasjonen endret seg igjen på grunn av Tatas endelige beslutning om å trekke seg ut av Singur og å flytte produksjonen av Nano til Gujarat. Men det faktum at Tata forlater området samtidig som de beholder jorda og fabrikken betyr ikke at man har løst jordkonflikten, som ble forårsaket av myndighetenes mangel på respekt og beskyttelse av menneskerettighetene til innbyggerne.

FIAN har hatt brevaksjoner i denne saken tidligere i år, samt i 2006.

Vær vennlig å informere FIAN Norge hvis du får svar via brev eller faks.

Postlegg eller faks brevet til følgende adresser:

Adressat:

Shri Buddhadeb Bhattacharjee

Chief Minister of West Bengal
Writer's Building
Kolkata- 700001
India

Fax: 91-33-22145480

Kopi til :

Dr.Manmohan Singh

Prime Minister of India
Room 152, South Block
New Delhi - 110001
India

Fax: 91-11-23016857

Smt. Pratibha Devisingh Patil

President of India
Rashtrapati Bhavan
New Delhi, 110004
India

Fax: 91-11-2301-7290

Tata Motors

Bombay House, 24 Homi Mody St.
Mumbai, 400 001
India

Fax: 91-22-6665-7799

FIAT Headquarters

250 Via Nizza
10126 Turin
Italy

Fax: 39-011-006-3798

Norsk oversettelse av brevet:

Ærede minister,

Jeg vil med dette brevet uttrykke bekymring for situasjonen i Singur. Jeg er klar over at Deres regjering har tatt kontroll over jord til fordel for bilprodusenten Tata Motors/FIAT. Jeg er også klar over den unisone beslutningen om at Tata trekker seg ut av Singur.

Å flytte fabrikken til et annet sted endrer ikke på de menneskerettighetsbruddene som allerede er blitt utført av delstaten Vest-Bengal med hensyn til tvangsovertakelser av jord. Det gir heller ikke jord tilbake til de bøndene som er blitt tvangsflyttet. Jeg ber Dem innstendig om å gjøre noe med dette.

Tap av dyrket jord har skapt enorme problemer for bønder og jordløse jordbruksarbeidere, for bomullsindustriarbeidere, håndverkere og lokale småbedrifter, og det har ført til en lang og intens kamp for å få tilbake jord og levebrød. I denne tiden har landsbyboere vært utsatt for vold og overgrep av politiet, noe som blant annet førte til at unge Rajkumar Bhul ble drept den 25. september 2006 og aktivisten Tapasi Malik fra "Save Farmland Committee" ble voldtatt og drept i desember 2007.

Mer enn 15.000 mennesker står nå i fare for å sulte eller miste sitt levebrød. De må nå få tilbake sin dyrkede jord og tilstrekkelig kompensasjon for de skadene de er blitt påført. Vest-Bengal er forpliktet til dette, uavhengig av om Tata trekker seg ut av Vest-Bengal eller ikke.

Selv arbeider jeg for å fremme og beskytte retten til mat, og jeg vil gjerne minne Dem om at ved å ratifisere Den internasjonale konvensjonen for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, har India, og dermed også delstaten Vest-Bengal, forpliktet seg under internasjonal lov til å respektere og beskytte hvert menneskes rett til nok og fullgod mat. Av den grunn oppfordrer jeg Dem til å ta følgende skritt, for å imøtegå Indias forpliktelser i henhold til konvensjonen:

- Umiddelbart sette i gang forhandlinger med bøndene med den hensikt å gi dem jorda tilbake samt gi jord til jordløse arbeidere slik at de kan gå tilbake til arbeidet sitt og brødfø seg selv og sine familier;
- Sette i gang miljøbeskyttende tiltak slik at hele området med sitt engang rike jordbruksland skal få tilbake den kvaliteten det hadde før Tata-fabrikken ble bygget og slik at det settes en stopper for at mer jordbruksland gjøres om til industriområder;
- I mellomtiden sikre retten til mat for de som rammet;
- Sikre at polistyrker og andre aktører som er ansvarlige for de voldshandlingene som landsbyboerne ble utsatt for, stilles for retten og får en passende straff for sine kriminelle handlinger samt at ytterligere fornedrelser og spionering på aktivister stoppes.

Jeg vil sette pris på om De informerer meg om saksgangen.

Ærbødigst,

Shri Buddhadeb Bhattacharjee

Chief Minister of West Bengal

Writer's Building

Kolkata- 700001

India

Fax: 91-33-22145480

Dear Honourable Mr. Chief Minister,

With great concern I am following the situation in Singur. I am aware of the forced land acquisition by your government in favour of the car manufacturing plant of the Tata Motors/FIAT joint venture and of the unilateral decision of Tata to pull out of Singur.

Transferring the plant to another site does not remedy the human rights violations committed by the state of West Bengal in the context of the land acquisition nor does it reconstitute the land to the peasants who were deprived of it. For this matter I would like to ask you to urgently give priority to these issues.

The loss of these multi-cropping lands has led to a multitude of problems for the affected farmers, sharecroppers, landless agricultural workers as well as cottage industry workers, artisans and local small business people and has caused a long and intensive period of struggle to regain land and livelihood, during which villagers have been subjected to violence by police and acts of intimidation leading to the death of young Rajkumar Bhul on Sept.25th,2006 and the gang rape and murder of Tapasi Malik, activist of the Save Farmland Committee, in December 2007.

More than 15000 victims are now confronted by loss of livelihoods and starvation. They now need the restitution of farmland and adequate compensation for the damage incurred in the context of the violations mentioned. West Bengal is duty-bound to provide remedies for the rights violated - regardless of whether Tata pulls out of West Bengal or not.

As a person working for the right to feed oneself, I would like to remind you that as a state party to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, India, and therefore the state of West Bengal, are duty bound under international law to respect and protect the human right to adequate food of each and every person. For this matter I ask you to urgently take the following steps to meet the related obligations:

- Start negotiations immediately with affected peasants about the restitution of farmland and provide land to landless agricultural workers so that they can resume their work and sustain themselves and their families.
- Put environmental safeguards in place so that the whole area with its rich agricultural lands, regains the quality that it had before the construction of the Tata plant and stop the conversion of land to non-agricultural purposes in the surrounding area.
- Ensure the right to food of affected people in the interim period.
- Ensure that police officers and other parties responsible for the violence imposed on the villagers, are brought to trial and properly prosecuted for their crimes and that any further kind of harassment of (and spying on) the activists of the movement is stopped.

Please inform me about the action you will take regarding this matter.

Yours sincerely,

Porto

Shri Buddhadeb Bhattacharjee
Chief Minister of West Bengal
Writer's Building
Kolkata- 700001
India
Fax: 91-33-22145480

Brett

ET LIV MED GRUVER ER ET HELVETE

Gruvesamfunn i Ghana har vært utsatt for menneskerettighetsbrudd siden kolonitiden. Men de siste 20 årene har antallet mennesker som lider konsekvensene av vannforgiftning, jordløshet og overgrep fra sikkerhetsstyrker økt. Gruvedrift i stor skala er blitt en trussel mot jordbruk og retten til mat for befolkningen i det som engang ble kalt Gullkysten.

*Tekst og foto: Ute Hausmann, FIAN Tyskland
Oversatt av Ida-Eline Engh*

Den 13. juni 2005 åpnet militæret ild mot demonstranter i Prestea. De skjøt og skadet sju mennesker som protesterte mot gruveaktivitetene til selskapet Bogoso Hold Limited (BGL). Prestea er en gruveby med 20.000 innbyggere. I 1987 tok et kanadisk selskap med støtte fra Verdensbanken over den inntil da statseide underjordiske gruve. Selskapet valgte imidlertid å søke om tillatelse til å åpne et dagbrudd i stedet for å oppgradere den underjordiske gruve. I 2004 var det et stort åpent hull rett i nærheten av noen privathus, en politistasjon og et sykehus. Sprengninger, vibrasjoner, støy og støv truet pasientenes velbefinnende, og en stor slagghaug dekket jernbanestasjonen og byens eneste ferskvannskilde.

Verdensbanken oppfordrer til liberalisering av gruvepolitikk

Prestea-gruve ligger i distriktet Wassawest, som sies å ha den største konsentrasjonen av gruver og gruveselskaper på det afrikanske kontinentet, nest etter Sør-Afrika. Ghana er nest største gullprodusent i Afrika. De siste 20 årene er gullutvinning i Ghana blitt femdoblet. Dette er en direkte følge av Verdensbankens strukturtilpasningspolitikk som har pågått siden begynnelsen av 1980-tallet. Ghana

var det første landet som privatiserte og liberaliserte sin gruvesektor. I 1986 fikk Ghana en ny gruve lov som framstod som et forbilde for andre afrikanske land. Det internasjonale finansselskapet (IFC) som ligger under Verdensbanken og yter lån til den private sektor, begynte da å pumpe millioner av dollar inn i multinasjonale gruveselskaper.

Liberaliserte investeringslover, ny teknologi, overgangen fra underjordiske gruver til dagbrudd samt økte gullpriser, gjorde gullgruvedrift i Ghana til et yndet foretak. I løpet av 1990-tallet opplevde Ghana et nytt gullrush. Et stort antall mindre gruveselskaper kom for å lete etter gull, men gullgruveindustrien er i dag i hendene på et lite antall multinasjonale selskaper. Verdien på disse selskapene er ikke bare avhengig av den faktiske mengden gull som utvinnes. Enda viktigere er kontroll over jord som har potensial for utvinning og

som kan bringe utbytte i fremtiden. Jakten på gull er derfor i størst grad en jakt på kontroll over så mye jord som mulig. I Ghana har dette ført til en situasjon der mellom 13 og 25 prosent av jorda kontrolleres av gruveselskaper, for nåværende eller framtidig utvinning.

Farlige utvinningsprosesser og ansvarsløse selskaper

I 1999 ble Bogoso Gold Limited (BGL), som driver Prestea-gruve, tatt over av det kanadiske selskapet Golden Star Resources (GSR). GSR var ansvarlig for den store ulykken i Oami-gruve i Guyana i 1995, da cyanid og annet giftig avfall ble sluppet ut i lokalsamfunnets elver. I dag er BGL skyld i flere cyanidutslipp i kilder og elver i nærheten av Bogoso- og Prestea-gruvene. Fra dagbruddet i Prestea blir tonnevis av malm fraktet i lastebiler flere kilometer til utvinningsstedet i Bogoso. Her blir malmen kvernet til pulver og behandlet med cyanid for å skille ut gullet. Det er denne nye cyanid-teknologien som har ført til økningen i dagbrudd, siden det nå er lønnsomt å drive gruve drift selv om man bare finner ett gram gull per tonn malm.

Anthony Baidoo ble skutt da han og andre bønder var på vei til jorda si. Ofte blir bønderne forhindret av private sikkerhetsstyrker, politi eller soldater.

Tidlig 2008 informerte FIAN pressen om at AngloGold Ashanti slapp ut urensset kloakk som truet helsa i lokalsamfunnet. Selskapet har siden beklaget dette overfor innbyggerne.

Cyanid brukes for å utvinne gull fra den knuste steinen. Ulykker i forbindelse med bruk av cyanid forekommer jevnlig i de ghanesiske gullgruvene.

Dagbruddene gjør mange vannressurser forurenset eller uttørket. Denne elva forsyner landsbyen Terebie med vann. Vannet er ikke rent så det kan bare brukes til vasking og rengjøring.

Konsekvensene er fatale: Dagbruddene ødelegger ikke bare tusener av mål med skog og dyrket mark, men har også store konsekvenser for lokale vannressurser. Gruvedrift fører vanligvis til synkende grunnvannsnivå hvilket betyr at lokalsamfunnets brønner tørker ut. Det trengs mye vann for å utvinne malmen, derfor blir elver og annet vann ført til produksjonsområdene. Produksjonen selv utgjør en trussel mot miljøet og mot folks helse: når utvinningsprosessen er ferdig inneholder det halvflytende slagget store mengder cyanid og tungmetaller som lagres i store depoter. Hvis det er for mye slagg eller hvis det regner, flommer depotene over eller sidene kollapser.

Lokalsamfunnets leder protesterer mot forurensingen

I juni 2006 lekket avfall fra Bogoso/Prestea-gruven slaggdepot inn i Ajoo-elva, som er en sideelv til Aprepre-elva. Elva er drikkevannskilde og fiskevann for Dumase-samfunnet. Et tidligere cyanid-utslipp ble rapportert i oktober 2004. Etter utslippet ble Dumase-innbyggerne avhengige av vannforsyninger fra BGL. Men vannet fra BGLs vannhull fikk en blålig farge når mat som kassava og bananer ble lagt i det. Etter at de i måneder hadde drevet press på selskapet, fikk innbyggerne endelig tilførsel fra BGLs vanntanker.

Etter cyanid-utslippet i 2006 ble Dumase-innbyggerne nødt til å drikke vann fra de forurensete borehullene og fra Aprepre-elva når vanntankene var tomme. Noen av innbyggerne hadde allerede drukket vann eller spist fisk fra elva de ble informert av selskapet om cyanid-utslippet. Det ble ikke utført noen uavhengig granskning av helse- og sikkerhetsforholdene, til tross for at mange av innbyggerne hadde rapportert symptomer som svimmelhet, hodepine, magesmerter og kløe. Nana Korkye, den lokale lederen for Dumase, skrev da en pressemelding der han uttrykte at tiden var kommet for at han, med ansvar for å beskytte interessene til folket sitt, informerte Ghana om konsekvensene av BGLs aktiviteter for innbyggerne og miljøet i Dumase.

Jordløshet og kunstig sult

I følge den lokale lederen ble store jordområder tilhørende Dumase-folket tatt over av BGL da selskapet startet sin gruvedrift. Dette har ført til økt arbeidsløshet og fattigdom i lokalsamfunnet. Hoveddelen av befolkningen i Dumase og omkringliggende områder er bønder, så når de mister jorda står de uten levebrød. Tap av jordbruksområder til gruvedrift er skjebnen til tusener av bønder i Ghana. I 2006 begynte de første gullgruvene sin drift i regionen Brong Ahafo, som har hoveddelen av Ghanas matproduksjon. Disse aktivitetene var støttet av Verdensbankens IFC. Under et besøk i 2005 hadde FIAN dokumentert at selv om 9.500 mennesker ville miste jord til Newmonts Ahafo-gruve, ville de ikke få kompensasjon for dette i form av annen jord. En kampanje som ble iverksatt av FIAN Ghana og FIAN Tyskland fikk ikke forhindret et lån på 125 mil-

lions dollar, men var likevel vellykket i den forstand at den tvang selskapet til å utvikle et program som skulle sikre innbyggerne tilgang på jord. Men ennå har ikke alle bøndene fått kompensert for sin tapte jord, og den kunstige sulten som ble rapportert av ghanesisk presse allerede i 2005 pågår ennå.

FIAN støtter lokalsamfunnets kamp

20 år etter at gruvesektoren ble liberalisert kjemper ennå gruvesamfunnene og deres støtteorganisasjoner, blant annet WACAM (Wassa Association of Communities affected by Mining), for endring av de eksisterende gruvelovene. Den reviderte mineloven fra 2006 styrker lokalsamfunnets posisjon med hensyn til kompensasjon, men loven er ennå ikke vedtatt i parlamentet.

I 2008 rettet Ghanas NGOer oppmerksomheten på den amerikanske gruvegiganten Newmont for å forhindre at selskapet skulle få tillatelse til å drive gruvedrift i skogsreservatet Ajenua Bepo. FIAN har støttet lokalsamfunnenes kamp mot gruvedrift i Ghana siden 2001 da FIAN gjorde sin første undersøkelse i samarbeid med WACAM i distriktet Wassa West. Rapporten førte til at også den ghanesiske menneskerettighetskommissjonen (CHRAJ) foretok en undersøkelse. CHRAJ bekreftet FIANS og WACAMs funn, men offentliggjorde aldri noen endelig rapport. Tiden var ennå ikke moden for offentlig å diskutere menneskerettighetsbrudd i Ghanas gruveindustri.

I løpet av de siste årene har FIAN påpekt brudd på retten til mat og vann og drevet lobbyvirksomhet på vegne av lokalsamfunn som Presea og Dumase. Etter skyteepisoden i Prestea i 2005, var det stor oppmerksomhet rundt den økende militariseringen av gruvesamfunnene. Tidlig i 2008 presenterte FIAN og WACAM en rapport til FNs menneskerettighetsråd. Dette bar frukter: Da Ghanas justisminister Joe Gharney snakket til rådet i april, sa han at regjeringen ikke lenger ville gi militær støtte til gruveselskapene. Dessuten annonserte CHRAJ at de offentlig skulle legge fram en rapport om menneskerettighetssituasjonen i landets gruvesamfunn. Da CHRAJ la fram rapporten sent i august, ble det bekreftet at "Et liv med gruver er et helvete". Dette slagordet ble brukt av WACAM tidligere i år som svar på det ghanesiske handelskammerets slagord "Uten gruver er det umulig å leve".

Nå er det på tide å stoppe menneskerettighetsbruddene som følger i kjølvannet av industriell gruvedrift i stor skala. Det er også viktig å kartlegge konsekvensene for de tradisjonelle gruvene der man graver ut gull med håndkraft. Disse gruvene er kriminalisert av staten, men sysselsetter rundt 400.000 menn, kvinner og barn.

For mer informasjon, se FIAN Tysklands hjemmeside: vwww.fian.de/bergbau/ghana

Gullgruven Iduapriem er et dagbrudd som dekker et stort landområde. Gruven eies av AngloGold Ashanti, som har hovedkontor i Sør-Afrika. Siden tidlig på 1990-tallet har gruven fått støtte fra Verdensbanken.

Gruveselskapet iverksetter daglige eksplosjoner for å løsrive stein som inneholder gull. Under eksplosjonene rister jorda i de omkringliggende områdene. Nesten alle bygninger i Terebie har sprekker.

Dette barnet lider av lungeproblemer. Legene antar at det skyldes alt støvet det er blitt utsatt for.

BRØDKRISEN I EGYPT

Våren 2008 opplevde Egypt en av de verste matvarekrisene landet har sett på flere tiår. En kombinasjon av stigende priser, stagnerte lønninger, korrupsjon og høy inflasjon har den senere tiden gjort livet svært vanskelig for landets innbyggere.

Tekst og foto: Ingelin Jenny Nordgard

Egypt har i 27 år vært styrt av den nå 80 år gamle Hosni Mubarak og hans "National Democratic Party". Mubarak tok over makten i landet etter at daværende president, Anwar Sadat, ble myrdet i 1981. Selv om Egypt blir betegnet som et demokrati av det internasjonale samfunnet, er innbyggernes menneskerettigheter i realiteten sterkt begrenset.

I følge FNs utviklingsprogram (UNDP) er Egypt et mellominntektsland og står som nummer 112 på deres "Human Development Index", som til sammen inneholder 177 land. Egypts økonomi har imidlertid opplevd et sterkt oppsving de senere årene, med en vekstrate på hele syv prosent per år. På tross av at Egypt har ratifisert Konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter har det økonomiske oppsvinget ikke kommet landets fattige til gode. Tvert i mot, i dag lever over førti prosent av den egyptiske befolkningen

på mindre enn to amerikanske dollar per dag, ni prosent av alle barn under fem år feilernærte og omtrent tjue prosent av yrkesaktive egyptere står uten jobb.

Brød er en av hovednæringskildene i fattige egypteres kosthold. Den globale matvarekrisen har derfor rammet denne delen av befolkningen svært hardt. Det siste året har prisen på hvete steget med 300 prosent, mens andre basisvarer som matvareolje og ris koster dobbelt så mye som hva de gjorde i fjor. Problemene som er skapt av voksende matvarepriser og stagnerte lønninger, er blitt forsterket av den økende inflasjonen, som i mai 2008 steg til hele 16.4 prosent.

I mars og april 2008 toppet det seg for egypterne, og det brøt ut demonstrasjoner mot lave lønninger og høye matvarepriser rundt om i landet. Flere av protestene ble organisert via Facebook, et nettsted myndighetene ennå ikke har kontroll over, men som de vurderer om de skal forby. Personene som oppfordret til demonstrasjonene via Facebook, har i ettertid blitt fengslet for sine aktiviteter. I hele vår, ble Egypts innbyggere, via Facebook og SMS-aksjoner, oppfordret til å delta i en generalstreik mot myndighetenes håndtering av den økonomiske situasjonen den 6. april. Presidenten og hans partifeller forsøkte å forhindre de varslede demonstrasjonene, ved blant annet å true med massearrestasjoner.

Protestene forløp imidlertid fredelig de fleste steder, med unntak av industribyen Mahalla i den sentrale delen av Nildeltaet, der en 15 år gammel gutt ble skutt og drept av egyptisk politi. I følge avisa The Guardian skal demonstrantene i Mahalla ha ropt slagord som "Dette er en streik mot fattigdom og sult".

De eksakte tallene er vanskelig å oppdrive, men de statskontrollerte egyptiske mediene melder om at omtrent 11 mennesker døde i første halvdel av 2008, som en følge av utmattelse eller voldelige episoder mens de sto i kø for å få kjøpt brød. Allerede i februar i år så regimet seg nødt til å beordre militæret til å delta i baking og distribuering av brød i landets større byer. Det ble også bestemt at bakere måtte jobbe lengre dager, samt at statlige oppsynsmenn skulle utnevnes til å overvåke arbeidet deres. Økningen i matvareprisene har gjort stadig flere egyptere avhengige av statlig subsidiert brød. Ikke-subsidiert brød koster svimlende 10-12 ganger mer enn lavkvalitetsbrødene som staten subsidierer. I tillegg har prisen på ikke-subsidiert brød økt med hele 48 prosent den siste tiden. Myndighetene har av den grunn sett seg nødt til å utvide subsidiesystemet, som nå dekker omtrent 55 millioner egyptere, eller 70 prosent av landets befolkning. Problemet har imidlertid vært at det ikke er blitt produsert nok subsidiert brød til alle. Saken er ikke blitt bedre av at flere bakere, i samarbeid med deres statsutnevnte oppsynsmenn, har begynt å selge det subsidierte melet de får av staten på svartebørsen istedenfor å bruke det til å bake brød til de fattige.

Samtidig som staten utvidet subsidiesystemet til å gjelde nye deler av befolkningen, ble det bestemt at sub-

sidiene på bensin og sigaretter skulle reduseres, noe som førte til at prisen på disse varene økte med over 35 prosent. Det sistnevnte gjør at flere egyptere, især medlemmer av de øvre befolkningslagene, hevder at myndighetene gir med den ene hånden og tar med den andre. Enkelte mener imidlertid at myndighetenes kutt i bensinsubsidiene er et skritt i riktig retning. En kilde i FN hevder at dagens subsidiesystem utgjør et enormt pengesluk for den egyptiske staten. Drivstoffsubsidiene er ikke spesielt rettet mot de fattige, men er fordelaktige for middelklassen og de rike. På denne måten blir pen-

ger, som kunne vært brukt på mer langsiktige tiltak, i for eksempel landbruket og helsevesenet, benyttet til å sponse drivstoff til velstående egypteres dyre biler. Kritikkk blir også rettet mot myndighetenes matvaresubsidier. Mange egyptere mener at matvaresubsidiene er kortsiktige tiltak hvis målet mer er å stilne folkelige protester enn å sikre de fattiges rett til mat. De etterlyser planer med langsiktige perspektiv, som gjør at retten til mat også er sikret i fremtiden.

Flere analytikere spår at protestene som oppstod i vår kun er begynnelsen, og at egyptisk myndigheter står ovenfor flere demonstrasjoner og mer sosial uro i månedene som kommer. Det gjenstår å se hvordan den globale matvarekrisen vil påvirke den innenrikspolitiske situasjonen i Egypt fremover. Hvilke konsekvenser prisstigningen på verdensmarkedet vil få for den vanlige egypter vil avhenge av hvorvidt landets ledelse kun fortsetter med kortsiktige tiltak, eller om de også velger å iverksette planer med et lengre tidsperspektiv, som kan sørge for at fattige egypteres rett til mat vil bli innfridd i fremtiden.

Flere analytikere spår at protestene som oppstod i vår kun er begynnelsen, og at egyptisk myndigheter står ovenfor flere demonstrasjoner og mer sosial uro i månedene som kommer. Det gjenstår å se hvordan den globale matvarekrisen vil påvirke den innenrikspolitiske situasjonen i Egypt fremover. Hvilke konsekvenser prisstigningen på verdensmarkedet vil få for den vanlige egypter vil avhenge av hvorvidt landets ledelse kun fortsetter med kortsiktige tiltak, eller om de også velger å iverksette planer med et lengre tidsperspektiv, som kan sørge for at fattige egypteres rett til mat vil bli innfridd i fremtiden.

TRISTE NYHETER FRA FILIPPINENE OG HONDURAS

9. februar ble Deolito Empas bortført og drept av væpnede styrker i San Vicente på Bondoc-halvøya på Filippinene. Kristin Kjæret har besøkt San Vicente både i 2003 og 2006. Siden hennes første besøk er to personer drept fordi de krever at statens lover skal gjelde for dem. Tidligere er ytterligere tre personer drept bare i denne lille landsbyen.

Den 11. juni ble Irene Ramirez drept på åpen gate i Trujillo, Colon i Hondurra. Han hadde like før sin død informert general-forsamlingen til Peasant Movement of Aguan, at han hadde mottatt drapstrusler fra lokale jordeiere.

Et stort problem som møter representanter for sosiale bevegelser og organisasjoner som kjemper for omfordeling av jord er at de mangler rettsbeskyttelse. Ofte blir de snarere kalt kriminelle. Manglende rettsbeskyttelse har ført til utallige drap på jordløse og småbønder. Både Deolito Empas og Irene Ramirz kjempet for at politisk vedtatte jordreformsprogrammer blir iverksatt.

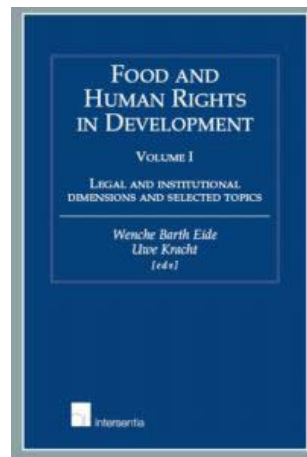
Tekst: Kristin Kjæret

TRE DOKTORGRADER OM RETTEN TIL MAT ER I HAVN UNDER 'THE INTERNATIONAL PROJECT ON THE RIGHT TO FOOD IN DEVELOPMENT'

Det sentrale fagmiljøet rundt retten til mat i Norge er etablert innenfor International Project on the Right to Food in Development, IPRFD, som ble opprettet med etableringsstøtte fra Utenriksdepartementet i 2000 (Stortingsmelding 1999-2000). IPRFD er et samarbeids-tiltak mellom to enheter ved Universitetet i Oslo - Avdeling for ernæringsvitenskap ved det Medisinske fakultet og Norsk Senter for menneskerettigheter ved det Juridiske fakultet, og Høgskolen i Akershus, med bredt internasjonalt kontaktnett og samarbeidsoppgaver. IPRFD deltar i ulike sammenheng både i kraft av sine respektive institusjoner og som en tverrfaglig overbygning for felles prosjekter innen forskning, undervisning og rådgiving. FIAN Norge har samarbeidet med IPRFD blant annet i markeringen av Verdens matdag 2007 hvis tema var retten til mat som en menneskerettighet, på Menneskerettighetsdagen den 10. desember i Oslo.

IPRFD har stått bak utgivelsen av et tobinds bokverk om "The Right to Food in Development", publisert under IPRFD henholdsvis høsten 2005 og våren 2007 (Volume 1: Legal and Institutional Dimensions and Selected Topics og Volume II: Evolving

Issues and Emerging Applications). De er redigert av Wenche Barth Eide og Uwe Kracht, teller mer enn tretti forfattere og er publisert av Intersentia forlag i Antwerpen og Oxford. Bøkene inneholder, som de første i sitt slag, både [teoretiske][konseptuelle], empiriske og policy-orienterte bidrag til diskusjonen om retten til mat som en menneskerettighet i teori og praksis.

En serie nasjonale seminarer i Afrika om retten til mat som menneskerettighet for noen år tilbake var katalysert av IPRFD og finansiert av NORAD: Sør-Afrika (2002), Uganda (2003) og Mali (2003). Ikke minst i Uganda har seminaret båret frukter gjennom å ha bidratt til at Uganda Food and Nutrition Policy fra 2003 har, som kanskje den første i verden, et klart fundament i menneskerettigheter og retten til mat.

Tre doktorgrader er gjennomført under IPRFD med støtte fra Norges forskningsråd. Nylig ble den siste av dem forsvart. Doktorgradene er tatt av en statsviter med juridisk tilleggsbakgrunn, en samfunnsgeograf og en ernæringsfysiolog, som alle har vært FIAN-medlemmer gjennom mange år. Disse presenteres nedenfor.

Hans Morten Haugen (Statsvitenskap og jus, disputas juni 2006): 'The Right to Food and the TRIPS Agreement - With a Particular Emphasis on Developing Countries' Measures for Food Production and Distribution'

Avhandlingen analyserer retten til mat, med vekt på forholdet til patenter og plantesortsbeskyttelse, som medlemslandene er forpliktet av TRIPS-avtalen til å innføre. Bakgrunnen er en observasjon gjort av FNs Underkommissjon i 2000, om at det finnes 'tilsynelatende konflikter' mellom immaterielle rettigheter, på den ene siden, og menneskerettighetene, på den andre. Mens reell tilgang er sentralt for realisering av menneskerettighetene for alle rettighetshaverne, dreier immaterielle rettigheter seg om å gi enerett til rettighetshaverne til å bestemme premissene for denne tilgangen. Samtidig er det verdt å merke seg at det er usikkerhet om langsiktige økonomiske virkninger av immaterielle rettigheter.

Hittil har menneskerettighetene generelt og retten til mat spesielt, spilt en begrenset rolle ved innføring av patentlovgivning som bygger på kravene i TRIPS-avtalen. Avhandlingen finner at menneskerettighetene i langt større grad bør tas i betraktning ved utforming og gjennomføring av immaterialrettslovgivningen. Den akademiske litteraturen og ulike offentlige rappor-

ter trekker i økende grad frem menneskerettshensyn. Samtidig må det understrekes at TRIPS-avtalen åpner for å gjøre unntak fra eksklusive rettigheter med basis i samfunnsmessige interesser. Det må også bemerkes at u-landene ikke aktivt gjør bruk av de unntakene som TRIPS åpner for.

Funnene er at det er vanskelig å identifisere en klar konflikt mellom de to traktatene innenfor en streng juridisk forståelse. Traktatene inneholder ikke gjensidig utelukkende forpliktelser. Det er heller ikke mulig å påvise at TRIPS-avtalen effektivt hindrer statene fra å treffe tiltak som er eksplisitt nevnt i Den internasjonale konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, men handlingsrommet til å gjennomføre tiltak for å fremme retten til mat kan være redusert som følge av TRIPS-forpliktelsene. I tillegg er det reelle bekymringer for mulige fordelingsvirkninger som følge av en lojal implementering av TRIPS-avtalen, og at den fleksibiliteten som TRIPS rommer ikke blir brukt, eksempelvis i bilaterale forhandlinger, slik at man ender opp med såkalte 'TRIPS+-avtaler'.

Avhandlingen ble i 2007 utgitt av Martinus Nijhoff Publishers som Vol. 30 i 'Raoul Wallenberg Institute Human Rights Library'; se www.brill.nl/default.aspx?partid=18&pid=28668.

Siri Damman (Ernæringsvitenskap, disputas september 2008): 'Indigenous peoples and the right to adequate food. A dissertation discussing the content of an indigenous rights-based approach to indigenous food security and nutritional health and some methodological challenges surging from such an approach'

Det er store forskjeller i kronisk underernæring og spedbarnsdødelighet mellom barn av urfolk og andre barn på det amerikanske kontinentet. Både underernæring og kroniske ernæringsrelaterede sykdommer rammer urfolk spesielt hardt. Feltstudier fra Argentina og Canada viser at statlige utviklingstiltak og tiltak mot matusikkerhet faktisk kan bidra til å forverre urfolks ernærings situasjon. Sentrale nasjonale fattigdomsindikatorer er dessuten dårlig tilpasset tradisjonelle urfolks levesett og kan egne seg dårlig til å kartlegge fattigdom i disse gruppene.

Dette åpner opp for en menneskerettighetsbasert analyse. Gjennom ratifisering av konvensjoner har stater påtatt seg å respektere, beskytte og fremme retten til mat og helse for alle innbyggere. Stater skal også be-

skytte og legge til rette for urfolks tradisjonelle tilpassning til sitt miljø og ressursbruk. Dagens ernæringsproblemer hos urfolk er knyttet til tap av land og tradisjonelle matressurser og også inntektsfattigdom. Underliggende faktorer er diskriminering, utilfredstillende skole- og helsetjenester samt manglende forståelse for urfolks kultur og rettigheter. En rettighetsbasert tilnærming vil gjøre statens rolle tydeligere og skape rom for ansvarliggjøring av statlige aktører.

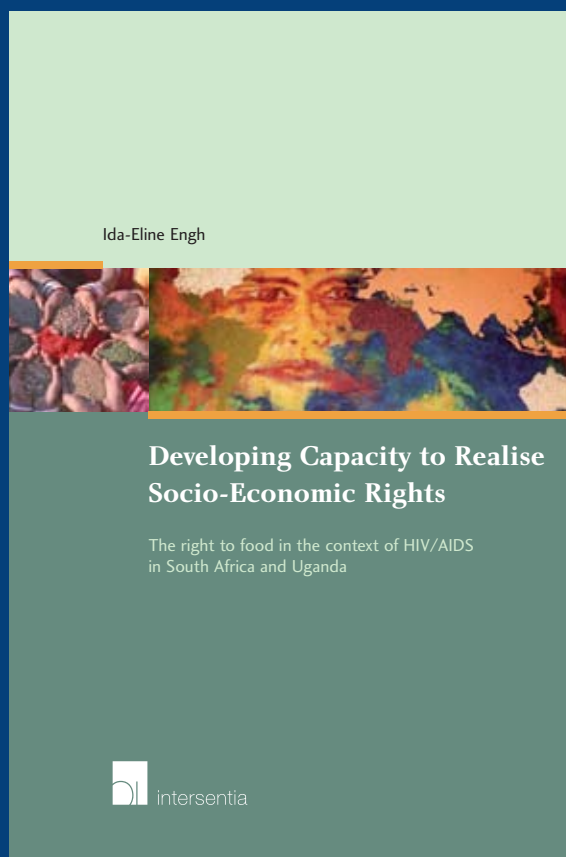
Materialet til avhandlingen er hentet fra ulike skriftlige kilder og informasjon fremskaffet gjennom feltarbeid, herunder egne intervjuer med urfolksrepresentanter og myndighetspersoner i nordlige Argentina og i Nunavut i Canada. Retten til mat er nedfelt i den internasjonale konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter som er ratifisert av de fleste stater inkludert Argentina og Canada. Retten til mat innebærer at alle har en rett til tilstrekkelige mengder av ernæringsmessig fullgod, kulturelt akseptabel og trygg mat. Et rammeverk for analyse av staters forpliktelse i forhold til retten til mat som tidligere er utviklet innenfor doktorandens forskningsmiljø, ble brukt til å strukturere analysen.

Ida-Eline Engh (Samfunnsgeografi, disputas desember 2007): 'Developing Capacity to Realise Socio-Economic Rights. The Right to Food in the Context of HIV/AIDS in South Africa and Uganda'

Hiv/Aids truer matsikkerhet fordi sykdommen påvirker folks evne til å produsere, tilberede og kjøpe mat. Fattigdom og mangel på matsikkerhet øker også menneskers sårbarhet for Hiv-smitte og utvikling av Aids. Mangel på fysisk og økonomisk tilgang på mat og helsetjenester i fattige, aidsrammete samfunn understreker behovet for en menneskerettighetstilnærming. Hvordan kan disse temaene behandles fra et menneskerettighetsperspektiv og hvordan kan man utforme og gjennomføre rettighetsbaserte politiske strategier på dette området?

Retten til mat i lys av Hiv/Aids er fokus for Ida-Elines avhandling. Hun identifiserer staters forpliktelser og den kapasiteten som er nødvendig for å imøtekomme disse forpliktelsene. Boka behandler temaer som autoritet og mandat, politisk vilje,

tilgang på ressurser, kommunikasjonsevne og evne til å overvåke og evaluere. Boka foreslår et sett med indikatorer som representerer idealstandarder for forpliktelser og kapasitet. Indikatorene er nødvendige for å forstå, gjennomføre og overvåke retten til mat for mennesker som er rammet av Hiv/Aids.

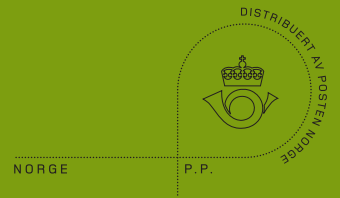

Eksempler fra Sør-Afrika og Uganda viser at Hiv/Aids, mat og helse kan være politisk svært ømfintlige temaer. Ida-Eline understreker at retten til mat og retten til helse samt en rekke andre menneskerettigheter, er gjensidig avhengige, og hun diskuterer disse rettighetene i et videre utviklingsperspektiv. Boka burde derfor være av interesse for akademikere og politikere, statlige og ikke-statlige organisasjoner, både innenfor og utenfor menneskerettighetsmiljøet.

Ida-Elines avhandling ble nylig utgitt som bok på forlaget Intersentia i Antwerpen. Forordet er skrevet av Sigrun Skogly som er professor i jus ved Universitetet i Lancaster og inntil nylig President for FIAN International. Boka kan bestilles fra Intersentia på www.intersentia.be ('Just published').

Returadresse: FIAN Norge
Storgata 11, 0155 Oslo

FIANs SUKSESS AVHENGER AV DIN DELTAGELSE!

Sult har mange ansikter. Gråtende mødre over barnegraver. tannløse bestemødre uten barn, bare barnebarn. Redde menn som tigger etter arbeid. Disse uttrykker alvor et med sult. Men det finnes også uttrykk som gir håp om endring. Et intenst blikk og en munn som stiller krav. En samling av mennesker som ikke vil tie. Sult kan bekjempes ene og alene med vilje.

Du kan bidra til å gi kampen mot sult et ansikt! Face It - Act Now er FIANs europeiske underskriftskampanje for retten til mat. Kampanjen setter fokus på nødvendigheten av politisk vilje for å bekjempe sult. Vi krever tiltak fra europeiske myndigheter og multinasjonale organisasjoner. Last opp et bilde av deg selv og skriv under på våre krav om politisk handling!

www.face-it-act-now.org

FIAN-medlemskap koster 200 kr pr. år.

- Jeg ønsker å bli medlem i FIAN og skrive brev.
- Jeg ønsker å bli støttemedlem i FIAN.
- Jeg ønsker mer informasjon om FIAN.

Navn _____

Adresse _____

E-post _____

FIAN Norge
Storgata 11
0155 Oslo
Norge

post@fian.no